

Racjonalne wydatkowanie środków w profilaktyce uzależnień – dlaczego warto korzystać z Systemu Rekomendacji Programów Profilaktycznych i Promocji Zdrowia Psychicznego

Skuteczna profilaktyka uzależnień i zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży jest dziś jednym z kluczowych zadań samorządów lokalnych, realizowanych w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii. Gminy co roku przeznaczają znaczące środki publiczne na działania profilaktyczne adresowane do dzieci i młodzieży. Jak zatem wydawać je mądrze? W sytuacji rosnących problemów zdrowia psychicznego młodych ludzi oraz zagrożeń związanych z używaniem alkoholu, nikotyny (w tym e-papierosów) czy innych substancji psychoaktywnych, każda złotówka powinna pracować na realny efekt. Analiza corocznych sprawozdań KCPU-G1 dotyczących działań samorządów lokalnych pokazuje wyraźną dysproporcję między deklarowaną troską o profilaktykę a strukturą wydatków. Znaczna część budżetów przeznaczana jest na działania o charakterze jednorazowym, które nie spełniają kryteriów skutecznej profilaktyki. Relatywnie niewielki odsetek przeznaczany jest na programy rekomendowane. To ważny sygnał dla gmin. Dobre intencje nie zawsze przekładają się na dobre rezultaty. Jednorazowa pogadanka, konkurs czy festyn mogą być atrakcyjne organizacyjnie, ale nie zmieniają trwałych zachowań młodych ludzi – nie ograniczają czynników ryzyka i nie wzmacniają czynników chroniących. Skuteczna profilaktyka wymaga systematyczności, odpowiednich metod pracy i oparcia na wiedzy naukowej.

Czym jest System Rekomendacji?

System Rekomendacji Programów Profilaktycznych i Promocji Zdrowia Psychicznego (www.programyrekomendowane.pl) to ogólnopolskie narzędzie pomagające wybierać działania sprawdzone, bezpieczne i skuteczne. Oceniane programy przechodzą ekspercką weryfikację pod kątem jakości, podstaw teoretycznych, sposobu realizacji oraz wyników ewaluacji. Dzięki temu samorząd

nie kupuje „obiecywanej skuteczności”, lecz rozwiązanie zweryfikowane w praktyce.

To szczególnie ważne z perspektywy odpowiedzialności za środki publiczne. Tak jak w inwestycjach infrastrukturalnych oczekujemy standardów technicznych, tak w profilaktyce powinniśmy oczekiwać standardów jakości.

Korzyści finansowe i społeczne

Korzystanie z Systemu Rekomendacji ma kilka kluczowych zalet:

- zwiększa efektywność wydatkowania środków publicznych: inwestowanie w sprawdzone programy oznacza większe prawdopodobieństwo osiągnięcia zakładanych rezultatów, a tym samym uniknięcie tzw. fałszywej oszczędności, polegającej na finansowaniu działań tanich, ale nieskutecznych;
 - wspiera planowanie strategiczne: programy rekomendowane wpisują się w długofalowe podejście do profilaktyki, oparte na diagnozie potrzeb i systematycznym oddziaływaniu, wzmacniają jakość lokalnych polityk publicznych, ułatwiając podejmowanie decyzji w oparciu o obiektywne kryteria.
- Nie oznacza to oczywiście rezygnacji z innych form działań, takich jak wydarzenia lokalne czy kampanie informacyjne. Powinny one jednak pełnić funkcję uzupełniającą wobec działań głównych, a nie stanowić ich trzonu. Dlatego rekomenduje się, aby znacząca część środków – np. większość budżetu profilaktycznego – była kierowana na działania oparte na dowodach.

Dobre praktyki samorządów

Coraz więcej gmin odchodzi od modelu „wydajmy coś szybko przed końcem roku” na rzecz planowania wieloletniego. Tworzą partnerstwa szkół, OPS, poradni i organizacji społecznych, wpisując programy rekomendowane do strategii lokalnych, szkolą realizatorów

i monitorują efekty. To kierunek nowoczesnego samorządu.

Nie stać nas na nieskuteczną profilaktykę

Dziś największym kosztem nie jest zakup dobrego programu, tylko finansowanie działań, które nie działają. System Rekomendacji daje samorządom gotowe narzędzie podejmowania racjonalnych decyzji: opartych na danych, jakości i odpowiedzialności za mieszkańców. Warto z niego korzystać – nie tylko dlatego, że „tak należy”, ale przede wszystkim dlatego, że to działa. Warto inwestować nie więcej, lecz mądrzej!

Jolanta Terlikowska
Instytut Nowej Kultury

Artykuł opracowano w ramach projektu promocji rekomendowanych programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego „Programy profilaktyczne sprawdzone w szkole, wspierane w gminie”.

Zadanie współfinansowane ze środków Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2026 w ramach konkursu przeprowadzonego przez Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom.

Ministerstwo
Zdrowia

